(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

६४४ सर्वोच्च न्यायालय अहवाल [१९६१]

आयकर आयुक्त, मुंबई शहर १

वि.

मे. जगन्नाथ किसनलाल, मुंबई

(न्यायपीठ : न्यायमूर्ती जे. एल. कपूर, न्यायमूर्ती एम. हिदायतुल्लाह, न्यायमूर्ती जे.सी. शहा)

आयकर कायदा: – दोन व्यक्तींनी संयुक्त आणि अनेक उत्तरदायित्वावर व्यावसायिक हेतूंसाठी घेतलेले पैसे. - एक त्याचे वाट्याचे पैसे भरण्यात अयशस्वी – दुसर्याने संपूर्ण रक्कम दिली --सह-कर्जदाराने न भरलेली रक्कम--व्यवसाय तोटा म्हणून वजा केल्यास.--संयुक्त कर्ज घेण्याची व्यावसायिक प्रथा--परस्परता--भारतीय आयकर कायदा, १९२२ (१९२२ चे २) कलम १० (२) (१५)

गोषवारा :

त्याच्या व्यवसायाच्या उद्देशाने उत्तरवादी ने बँक ऑफ इंडियाकडून संयुक्तपणे आणि अनेक दायित्वांवर बँकांकडून पैसे उधार घेऊन व्यवसाय चालवण्याच्या व्यावसायिक पद्धतीनुसार त्याच्या आणि किशोरीलाल यांनी संयुक्तपणे अंमलात आणलेल्या वचनपत्रावर काही रक्कम उधार घेतली. ही रक्कम उत्तरवादी आणि किशोरीलाल यांच्यात अर्धी वाटली गेली परंतु किशोरीलाल दिवाळखोर झाल्याने परतफेड करू शकले नाहीत आणि उत्तरवादीला संपूर्ण रक्कम बँकेला द्यावी लागली. मात्र, किशोरीलाल यांनी घेतलेल्या रकमेचा काही भाग उत्तरवादीला अधिकाऱ्याकडून मिळाला मात्र शिल्लक रक्कम अद्याप थकलेली आहे. आयकर कायद्याच्या कलम १० (२) (१५) अंतर्गत ही न भरलेली शिल्लक वजा करण्याचा उत्तरवादीचा दावा

आयकर अधिकारी आणि अपील सहाय्यक आयुक्तांनी नाकारला होता परंतु अपील वर आयकर अपील न्यायाधिकरणाने त्याला परवानगी दिली होती. अपीलकर्त्याच्या सांगण्यावरून केलेल्या संदर्भावर मा. उच्च न्यायालयाने उत्तरवादीच्या बाजूने प्रश्नाचा निर्णय दिला. अपीलकर्त्याने विशेष अर्जाने केलेल्या अपीलावर, मा. उच्च न्यायालयाने घेतलेले मत योग्य आहे, असे धरले.

संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर पैसे उधार घेऊन व्यवसायाला वित्तपुरवठा करण्याची एक सुस्थापित व्यावसायिक पद्धत आहे आणि असे केल्याने उत्तरवादी कमी व्याजदराने कर्ज घेऊ शकतो आणि व्यवसायासाठी घेतलेल्या कर्जासाठी एकमेकांसाठी उभे राहण्यासाठी कर्जदारांमध्ये परस्पर संबंध असल्याचे आढळल्यावर, उत्तरवादी करदात्याला त्याच्या व्यवसायातील नफ्याची गणना करताना त्याच्या सहकर्जदाराने न भरलेली रक्कम भरताना झालेला तोटा वजा करण्याचा अधिकार होता.

आयकर आयुक्त वि. रामास्वामी चेट्टियार , [१९४६] १४ आय टी आर २३६, लागू.

मदन गोपाल बागला विरुद्ध आयकर आयुक्त, पश्चिम बंगाल, [१९५६] एससीआर ५५१, आयुक्त किंवा आयकर वि. एस. आर. सुब्रमण्य पिल्लई, [१९५०] १८ आय. टी. आर. ८५ प्रतिष्ठित.

मॉन्ट्रियल कोक आणि मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी वि. राष्ट्रीय मंत्री महसूल, [१९४५] १३ आय टी आर पुरवठा. 1, लागू नाही.

दिवाणी अपील अधिकार क्षेत्र: १८५८ चे दिवाणी अपील क्रमांक ३५८

१९५५ च्या आय. टी. आर. क्रमांक ५५ मधील माजी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या ८ मार्च १९५६ च्या निकाल आणि आदेशानुसार विशेष परवानगी अर्जा द्वारे अपील.

ए. एन. कृपाल आणि डी. गुप्ता. - अपिलार्थी साठी

एन. ए. पालखीवाला आणि बी.पी. माहेश्वरी, उत्तरवादीसाठी

दि. २४ नोव्हेंबर १९५०. न्यायमूर्ती कपूर यांनी दिलेला न्यायालयाचा निकाल -

हे १९५५ च्या आयकर संदर्भ क्रमांक ५५ मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाविरुद्ध आणि आदेशाविरुद्ध विशेष परवानगीसाठी केलेले अपील आहे, ज्यात दोन कायद्याचे प्रश्न अभिप्रायासाठी मांडले गेले आणि दोघांचीही उत्तरे करनिर्धारकाच्या बाजूने आणि आयकर आयुक्तांच्या विरोधात देण्यात आली, जो आमच्यासमोर अपीलकर्ता आहे आणि करनिर्धारक उत्तरवादी आहे.

या प्रकरणातील तथ्य पुढीलप्रमाणे आहे:-

उत्तरवादी ही नोंदणीकृत फर्म आहे जी मुंबईत कमिशन एजंट म्हणून व्यवसाय करत आहे. त्याच्या व्यवसायाच्या उद्देशाने त्याने वेळोवेळी बँकांकडून आणि इतरांनी संयुक्त आणि अनेक दायित्वांसह कार्यान्वित केलेल्या संयुक्त प्रॉमिसरी नोट्सवर पैसे उधार घेतले.

दि. २६ सप्टेंबर १९४९ रोजी उत्तरवादीने किशोरीलाल नावाच्या व्यक्तीसोबत मिळून केलेल्या वचनपत्रावर बँक ऑफ इंडियाकडून रु. १,००,०००/- चे कर्ज घेतले. या रकमेपैकी ५० हजार रुपये उत्तरवादीने आपल्या व्यवसायासाठी घेतले आणि उर्वरित रक्कम किशोरीलाल यांनी घेतली. किशोरीलाल मात्र आपली जबाबदारी पार पाडण्यात अपयशी ठरले आणि दिवाळखोर झाले. त्यामुळे उत्तरवादीला संपूर्ण रक्कम म्हणजे व्याजासह १,००,००० रुपये बँकेला द्यावे लागले. किशोरीलाल यांनी लेखा वर्षात घेतलेल्या रकमेपैकी १८,८०५ रुपये अधिकृत

असाइनमेंटकडून मिळाले आणि शिल्लक रक्कम म्हणजे ३१,७४० रुपये वजावट म्हणून दावा केला. लेखा वर्ष २६ ऑगस्ट १९४९ ते १७ जुलै १९५० असे होते, मूल्यमापन वर्ष १९५१-५२ होते. हा दावा प्राप्तिकर अधिकारी तसेच अपिलीय सहाय्यक आयुक्त या दोघांनीही फेटाळून लावला. प्राप्तिकर अपिलीय न्यायाधिकरणाकडे अपील केल्यावर ही रक्कम प्राप्तिकर कायद्याच्या कलम १० (२) (१५) अन्वये स्वीकार्य वजावट म्हणून आणि व्यवसाय नुकसान म्हणून मंजूर करण्यात आली.

आयुक्तांच्या सांगण्यावरून आयकर अपीलीय न्यायाधिकरणाने मुंबई उच्च न्यायालयाला हे प्रकरण सांगितले होते. दोन्ही पक्षांनी मान्य केलेल्या खटल्याच्या विधानात न्यायाधिकरणाने म्हटले:

“ व्यवसायाच्या निमित्ताने तो वेळोवेळी बँकांकडून संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर कर्ज घेतो. बँकांकडून संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर कर्ज घेण्याची व्यावसायिक पद्धत आहे. एक उदाहरण आपल्याला काय म्हणायचे आहे हे स्पष्ट करेल. अ आणि ब यांना प्रत्येकी ५०,००० रुपयांची गरज आहे. त्यांच्या वैयक्तिक सुरक्षेवर बँक प्रत्येकी ५०,००० रुपये देणार नाही, असे त्यांना आढळले. तथापि, बँक त्यांच्या संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर एक लाख रुपये देण्यास तयार असल्याचे त्यांना आढळले. ते संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर एक लाख रुपये घेतात आणि नंतर पैसे आपापसात समान वाटून घेतात.”

त्यात असेही आढळून आले की बँकांनी काही घटकांना त्यांच्या वैयक्तिक सुरक्षेवरही पैसे दिले, परंतु संयुक्त आणि अनेक जबाबदाऱ्यांवर कर्ज घेतल्यापेक्षा त्यांना जास्त व्याज द्यावे लागले; बँकेकडून घेतलेले १,००,००० रुपये मुंबईच्या व्यावसायिक पद्धतीनुसार होते.

या वस्तुस्थितीवर कायद्याचे खालील दोन प्रश्न उच्च न्यायालयाकडे पाठविण्यात आले:-

"(१) अधिनियमाच्या कलम १० (२) (१५) अंतर्गत करनिर्धारणाचा दावा टिकून आहे की नाही ?

(२) करदात्याच्या व्यवसायातील नफ्याची मोजणी करताना तोटा हा व्यवसायातील तोटा आहे आणि म्हणून वजावट म्हणून ग्राह्य धरला जातो, असा करदात्याचा दावा कायद्याने शाश्वत आहे का?

या दोन्ही प्रश्नांची उत्तरे उत्तरवादीच्या बाजूने आणि अपीलकर्त्याच्या विरोधात देण्यात आली.

आयुक्तांच्या वकिलांनी मुंबईतील व्यावसायिक प्रथा अस्तित्वात असल्याच्या न्यायाधिकरणाच्या निष्कर्षांना आव्हान दिले, परंतु हल्ल्याचे हे कारण त्यांच्यासाठी उपलब्ध नाही कारण न्यायाधिकरणाने केवळ आपल्या आदेशात हा निकाल दिला नाही, तर प्रकरणाच्या मान्य निवेदनातही या निष्कर्षाची पुनरावृत्ती केली आहे असे वर उद्धृत केलेल्या परिच्छेदातून दिसून येते. उच्च न्यायालयानेही या व्यावसायिक पद्धतीच्या आधारे कार्यवाही केली आहे. अपील अंतर्गत निकाल देताना विद्वान सरन्यायाधीश म्हणाले:

"न्यायाधिकरणाचा निष्कर्ष स्पष्ट आणि पूर्णपणे उघड आहे की करनिर्धारक जे काही करत होता ते काही असामान्य नव्हते, परंतु हे पैसे संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर उधार घेताना तो व्यावसायिक प्रथा म्हणून प्रस्थापित केलेल्या पद्धतीचे अनुसरण करीत होता. त्यामुळे हा व्यवहार स्पष्टपणे व्यवसाय दरम्यान आणि व्यवसायाशी संबंधित होता आणि या व्यवहारामुळेच करदात्यांचे नुकसान झाले, त्याला जामीनदाराचे दायित्व भरावे लागले.

म्हणून या अपीलाचा निर्णय या आधारावर घ्यावा लागेल की संयुक्त आणि अनेक दायित्वांवर पैसे उधार घेऊन व्यवसायाला वित्तपुरवठा करण्याची व्यावसायिक प्रथा स्थापित केली गेली.

अपीलकर्त्याच्या वतीने असा युक्तिवाद करण्यात आला की या न्यायालयाने मदन गोपाल बागला विरुद्ध आयकर आयुक्त, पश्चिम बंगाल ([1]) मध्ये अशा नुकसानीच्या परवानगीच्या विरोधात निर्णय दिला होता. परंतु त्या प्रकरणातील वस्तुस्थितीची काळजीपूर्वक छाननी केली असता फरक ओळखता येतो आणि निर्णय अपीलकर्त्याच्या युक्तिवादांना समर्थन देत नाही. त्या केसची आणि सध्याची काही वैशिष्ट्ये सारखीच आहेत यात शंका नाही, परंतु आवश्यक वैशिष्ट्यांमध्ये ते भिन्न आहेत. त्या प्रकरणात करनिर्धारण एक लाकूड व्यापारी होता ज्याने रु.१ लाखचे कर्ज स्वतःच्या आणि एका ममराजच्या संयुक्त सुरक्षेवर बँक ऑफ इंडियाकडून घेतले होते. जे करनिर्धारकाने फेडले. मामराज यांनी स्वत:च्या आणि करदात्याच्या संयुक्त तारणावर एक लाख रुपयांचे कर्जही घेतले. मामराज दिवाळखोर झाला आणि करदात्याला त्यावरील व्याजासह घेतलेली संपूर्ण रक्कम भरावी लागली. तेथील करदात्याला प्राप्तकर्त्याकडून लाभांशाच्या रूपात ठराविक रक्कम मिळाली आणि उर्वरित रक्कम त्याने मूल्यांकन वर्षात बुडीत कर्ज म्हणून लिहून ठेवली आणि ती कलम १० अन्वये स्वीकार्य वजावट असल्याचा दावा केला. करदात्याच्या व्यवसायाच्या संदर्भात हे कर्ज आहे असे म्हणता येणार नाही, कारण तो इतर व्यक्तींसाठी उभा राहण्याचा व्यवसाय करीत नव्हता किंवा सावकार नव्हता, तो केवळ लाकडाचा व्यापारी होता; हे सिद्ध झाले नव्हते किंवा असा आरोप ही करण्यात आला नव्हता की त्यांना "त्यांच्या वापरासाठी आणि फायद्यासाठी कर्ज मिळविण्याच्या उद्देशाने" इतर व्यक्तींसाठी जामीनदार उभे राहण्याची

(१) (१९५६) एस. सी. आर. ५५१

सवय होती आणि जरी पैसे इतके कर्ज घेतले असते आणि तोटा झाला असता तर तोटा भांडवली तोटा झाला असता आणि करदात्याचे व्यावसायिक नुकसान झाले नसते. कायद्याचे हे विधान या न्यायालयाने मंजूर केले होते, परंतु तेथे पारस्परिक, प्रस्थापित प्रथेचा एक आवश्यक घटक म्हणून, न्यायालयाच्या निकालाच्या पुढील उताऱ्याद्वारे दर्शविल्याप्रमाणे अभाव असल्याचे आढळून आले.

"अपीलीय सहाय्यक आयुक्तांसमोर सांगितलेली प्रथा अशी होती की मुंबईत व्यवसाय करणाऱ्या व्यक्ती बँकांकडून आर्थिक सहाय्य मिळवण्यासाठी बँकांकडून संयुक्त तारणावर पैसे उधार घेत असत आणि तेही कमी व्याजदराने.

एखादा व्यापारी स्वत:हून बँकांकडून आर्थिक मदत मिळवू शकतो, परंतु अशा परिस्थितीत त्याला जास्त व्याज द्यावे लागेल. बँकेने मान्यता दिलेल्या दुसऱ्या व्यावसायिकाची जामीन म्हणून जर तो खरेदी करू शकला तर त्याला कमी दराने व्याज द्यावे लागेल. मात्र, याचा अर्थ असा नाही की, व्यापाऱ्यांनी परस्पर निवास करणे हा त्या प्रथेचा एक घटक होता.

हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी अ त्याला हमीदार म्हणून सामील होण्यासाठी ब, क किंवा ड खरेदी करू शकतो, परंतु असे नाही की जर अ ला ब, क किंवा ड खरेदी करायचे असेल तर तो केवळ तेव्हाच करू शकेल जेव्हा तो स्वत: च्या वळणावर ब, क किंवा ड ला ब च्या कर्जात हमीदार म्हणून सामील करेल, सी किंवा डी त्यांच्या संबंधित व्यवसायांना वित्तपुरवठा करण्यासाठी बँकांकडून त्यांच्या बदल्यात खरेदी केले. जोपर्यंत तो घटक सिद्ध होत नाही, तोपर्यंत मुमराज रामभगत यांनी इंपीरियल बँक ऑफ इंडियाकडून घेतलेल्या कर्जात मुमराज रामभगत यांना हमीदार म्हणून रुजू करून घेतल्याचा व्यवहार जामीनदार म्हणून करण्यासाठी अपीलकर्त्याने अवलंबलेली प्रथा प्रस्थापित करण्यासाठी ब, क किंवा ड च्या अ ने केवळ हमी म्हणून केलेली खरेदी पुरेशी ठरणार नाही. स्वत:चा लाकूड व्यवसाय चालू ठेवताना होणारा व्यवहार आणि व्यवहारातील तोटा हा अपीलकर्त्याच्या लाकूड व्यवसायाचा व्यापारी तोटा किंवा बुडीत कर्ज बनविणे.

पृष्ठ ५५८ वर पुढे असे दिसून आले:

"अशा प्रकारे परस्परतेचे घटक आणि सावकारी व्यवसाय चालू ठेवण्यासाठी आवश्यक घटक होते, जे त्या प्रकरणात सिद्ध झालेल्या प्रथेचे घटक होते , जे दोन्ही आपल्यासमोर सध्याच्या प्रकरणात हवे आहेत."

उत्तरदात्यासाठी श्री. पालखीवाला यांनी योग्य युक्तिवाद केला की मदन गोपाल बागला यांच्या खटल्याचा ([1]) करनिर्धारणाविरुद्ध निर्णय घेण्यात आला कारण पैसे उधार घेण्यासाठी एकमेकांचे जामीन ठेवण्याची प्रथा आणि आयुक्तांच्या बाबतीत परस्परतेचा घटक आवश्यक घटक होता . इन्कम टॅक्स, मद्रास विरुद्ध एस. ए. एस. रामास्वामी चेट्टियार ([2]) हे सिद्ध झाले नाही. नंतरच्या प्रकरणात असे स्थापित केले गेले की चेट्टियार लोकांमध्ये त्यांच्या सावकाराच्या व्यवसायासाठी संयुक्त वचनपत्राच्या अंमलबजावणीद्वारे निधी उभारण्याची एक प्रचलित प्रथा आहे आणि जर तोटा झाला असेल तर एका अधिकाऱ्याला संपूर्ण पैसे खात्यावर द्यावे लागतील. दुसऱ्याच्या अक्षमतेमुळे ते वजापात्र नुकसान होते.

अपीलकर्त्याने प्राप्तिकर आयुक्त विरुद्ध एस. आर. सुब्रमण्य पिल्लई ([3])मधील मद्रास उच्च न्यायालयाच्या निकालावर देखील विसंबून ठेवले. त्या प्रकरणात, करनिर्धारक हा एक पुस्तक-विक्रेता होता ज्याने वेळोवेळी दुसऱ्या व्यक्तीसोबत संयुक्तपणे पैसे घेतले होते ज्यातून त्याने त्याच्या व्यवसायात काही भाग घेतला होता. अशा उधारीपैकी एक रक्कम रु. १६,२०० पैकी करनिर्धारकाने रु. १०,४५० त्याच्या व्यावसायिक गरजांसाठी आणि इतर कर्जदाराने उर्वरित रक्कम घेतली. नंतरचे दिवाळखोर बनले आणि करदात्याला उधार घेतलेले संपूर्ण पैसे द्यावे लागले आणि कलम १० (२) (११) अंतर्गत स्वीकार्य वजावट म्हणून दावा केला किंवा कायद्याच्या कलाम १० (२) (१५) किंवा व्यवसायाच्या तोट्याच्या रूपात आणि असे मानले गेले की तो पात्र नाही, कारण करनिर्धारणाचे नुकसान त्याच्याद्वारे चालवलेल्या पुस्तक विक्रीच्या व्यवसायापासून खूप दूर होते आणि ते पुरेसे जोडलेले नव्हते. व्यापारासह आणि म्हणून त्या रकमेच्या मर्यादेच्या बाहेर पडल्या ज्या व्यवसायाच्या नफा आणि तोटा खात्यात योग्यरित्या आणल्या जाऊ शकतात. आयकर आयुक्त वि. एसएएस रामास्वामी चेट्टियार ([2]) मधील

निर्णय हा निर्णय स्वतःच्या विचित्र तथ्यांपुरता मर्यादित असावा आणि सुब्रमण्य पिल्लईच्या प्रकरणाप्रमाणे ([3]) व्यवसायाला लागू होत नाही या आधारावर वेगळे केले गेले. न्यायमूर्ती विश्वनाथ शास्त्री, यांचा त्या प्रकरणातील निकालामधील खालील उतारा समर्पक आहे:-

(१) (१९५६) एस. सी. आर. ५५१

(२) (१९४६) १४ आय. टी. आर. २३६

(३) [१९५०] १८ आय. टी. आर. २३६

"परंतु तेथे हा व्यवसाय सावकारी कर्जाचा एक होता आणि न्यायालयाने असे आढळले की नट्टुकोट्टाई बँकर्सच्या सुप्रसिद्ध आणि चांगली ओळख असलेल्या व्यापारी प्रथेनुसार, त्यांना 'निधी उभारण्याची सवय होती, ज्यामुळे त्यांच्या सावकारी कर्जाचा स्टॉक-इन-ट्रेड तयार झाला. बँकर्सच्या बाजूने संयुक्त प्रॉमिसरी नोट्सच्या अंमलबजावणीद्वारे व्यवसाय हे वरवर पाहता नट्टुकोट्टाई चेट्टी समुदायाच्या सावकारांनी अवलंबलेले क्रेडिट मिळविण्याचे नेहमीचे तंत्र होते. या संदर्भात न्यायालयाने असे नमूद केले की जेथे नट्टुकोट्टाई चेट्टी सावकाराने त्यांचे पैसे दिले. संपूर्णपणे त्याच्याकडून आणि दुसऱ्याने संयुक्तपणे देय असलेली कर्जे फेडण्यास नंतरच्या असमर्थतेचा परिणाम म्हणून, या व्यव्यहारामुळे जो तोटा सहन करावा लागला तो सावकारी व्यवसायाचा तोटा होता आणि त्यामुळे नफ्याच्या मोजणीत कपात करण्याजोगी वस्तू होती.

तात्काळ प्रकरणात असे आढळून आले आहे की मुंबईत संयुक्तपणे आणि अनेक दायित्वांवर बँकांकडून पैसे उधार घेऊन व्यवसाय करण्याची एक प्रसिद्ध व्यावसायिक प्रथा होती. असेही आढळून आले की असे केल्याने कर्जदाराने अन्यथा पैसे दिले असते त्यापेक्षा कमी व्याजदराने

पैसे घेऊ शकतात; उत्तरवादीने, व्यावसायिक प्रथेनुसार, पैसे उसने घेतले होते, जे त्याला परत करावे लागले कारण संयुक्त वचन देणारे किशोरी लाल दिवाळखोर झाले होते; परस्परताही सिद्ध झाली. असे म्हणता येणार नाही की आता आमच्यासमोर असलेल्या केसचे आवश्यक वैशिष्ट्य आयकर आयुक्त वि. रामास्वामी चेट्टियार ([1]) यांच्यापेक्षा तत्वतः वेगळे आहे. दोन्ही प्रकरणांमध्ये असे आढळून आले आहे की व्यवसाय चालू ठेवण्यासाठी संयुक्त वचनपत्रावर पैसे उधार घेण्याची परस्परता आणि प्रथा आहे. आमच्या मते, सध्याच्या प्रकरणात सिद्ध झालेल्या परिस्थितीत, आणि स्थापित केलेल्या तथ्यांवर आणि दिलेल्या निष्कर्षांवर, उत्तरवादीला विवादातील व्यवहारात झालेल्या नुकसानाची वजावट करण्याचा हक्क योग्य मानण्यात आला.

(1) (१९४६) १४ आय. टी. आर. २३६

करनिर्धारकाच्या वकिलाने आमचे लक्ष प्रिव्ही कौन्सिलचा निकाल मॉन्ट्रियल कोक अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कं. वि. राष्ट्रीय महसूल मंत्री ([1]) कडे वेधले. परंतु, या खटल्याचा सध्याच्या प्रकरणातील तथ्यांवर कोणताही उपयोग होऊ शकत नाही कारण असे आढळून आले की करनिर्धारकांची आर्थिक व्यवस्था यापेक्षा खूपच वेगळी होती. ज्या क्रियाकलापांद्वारे त्यांनी त्यांचे उत्पन्न मिळवले आणि त्यांच्या व्यवसायाच्या वित्तपुरवठ्याच्या संदर्भात झालेला खर्च हा कायद्यातील त्यांच्या उत्पन्नाच्या कमाईमध्ये खर्च नव्हता.

तेव्हा उत्तरवादीचे नुकसान हे ० भांडवली नुकसान होते आणि त्यासाठी मदन गोपाल बागला यांच्या (२) प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निकालावर आणि विशेषत: पृष्ठ ५५९ वरील निरीक्षणावर, न्यायमूर्ती भगवती, निकालात उच्च न्यायालयाच्या निरिक्षणांना मान्यता देऊन, परंतु आम्ही निदर्शनास आणल्याप्रमाणे त्या खटल्यातील तथ्ये वेगळे आहेत आणि जे सांगितले गेले होते ते सध्याच्या प्रकरणात सिद्ध झालेल्या वस्तुस्थिती आणि परिस्थितीला लागू नाही.

आमच्या दृष्टीने उच्च न्यायालयाचा निकाल योग्य आहे आणि म्हणून आम्ही हे अपील खर्चासह फेटाळून लावतो.

अपील फेटाळले.

****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x